

Landgoederen op de helling

Tekst - Rob Aben Fotografie - Flip Witte, Bibliotheek Wageningen UR en privécollecties

De gemeente Renkum is rijk aan prachtige landgoederen en buitenplaatsen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog (de Slag om Arnhem) zijn de hoofdgebouwen echter veelal verwoest en daarmee liggen de tuinen er vaak verweesd bij.

Het eens zo trotse cluster van landgoederen en buitenplaatsen op de stuwwal is inmiddels enorm genivelleerd: er wordt aan de randen geknabbeld, er wordt bosbeheer op losgelaten en de natuur neemt het over van de cultuur in plaats van dat er balans tussen beide is. De 'Initiatiefgroep Visie voor de Landgoederen', bestaande uit lokale deskundigen, probeert deze ontwikkelingen te kenteren. Daarbij bijgestaan door andere lokale verenigingen en de Nederlandse Tuinenstichting.

Ereribune

Al lang voor de tijd dat er landgoederen en buitenplaatsen werden gesticht, was de stuwwal tussen Oosterbeek en Renkum in trek bij mensen. Getuige bijvoorbeeld opgravingen uit de Steentijd en de Walburcht op de Duno (circa 1000 na Chr.). Vanaf de dertiende eeuw was het gebied een domeinbos (Heerlijkheid van Doorwerth). Daarna ontdekten welgestelden uit het westen van het land het gebied. Hiervandaan konden ze vele kilometers ver kijken over de uiterwaarden en de Betuwe. Het was op de stuwwal dringen om uitzicht. Je zou het de ereribune van het Nederlandse Landschap kunnen noemen. Het contrast tussen de steile oeverwallen en de platte Betuwe is fantastisch.

Publiek toegankelijk

De landschapsarchitecten die mochten ontwerpen aan de landgoederen op de stuwwal waren grootheden in hun tijd: J.D. Zocher jr., L.A. Springer en S. Voorhoeve. Zij ontwierpen in de periode tussen 1830 en 1942 in de landschapsstijl en konden hier op de stuwwal hun geluk niet op: hier was reliëf, hier was een landschap met drama in zich, met verre uitzichten. De ideale uitgangspunten voor de landschapsstijl. Dat trof men (bijna) nergens in het platte Nederland aan. Ze hebben er dan ook een landschapsfeest van gemaakt. Denk aan de Hemelse Berg, denk aan de Duno, aan Hartenstein, aan Bato's Wijk en aan de Oorsprong. Overal zichtlijnen naar de Betuwe en daartegenover juist intieme besloten plekken, kronkelpaden, follies, exotische bomen et cetera. Het lijkt nergens te stoppen, het landschap is geheel onderdeel van de landgoederen, precies zoals past bij de landschapsstijl: onbegrensd.

Wat deze landgoederen extra bijzonder maakt, is dat er nauwelijks tot geen fysieke grenzen zijn (geweest) om de privacy van de bewoners te waarborgen. Integendeel, ze waren en zijn allemaal groten-

Rob Aben is landschapsarchitect en inwoner van Oosterbeek en schrijft dit artikel namens de 'Initiatiefgroep Visie voor de Landgoederen'.

Links: Landgoed De Oorsprong en de Hemelse Berg in 1800. Bron: Rijks Universiteit Leiden. Rechts: Oude ansichtkaart van de Bilderberg in Renkum. Privécollectie

Links: Zicht vanaf landgoed Duno, Renkum, op de Betuwe. Foto: Flip Witte
Rechts: Renkum elevation map: landgoedgrenzen (blauwe lijnen) op de hoogtekaart.
Bron: The changing estates landscape of Renkum, Bibliotheek Wageningen UR, juni 2012

deels publiek toegankelijk. Ook dat is uniek. In de gemeente Renkum is het al vele eeuwen 'not done' om al het moois voor zichzelf te houden: de poorten stonden open voor de bevolking om mee te genieten.

Pleidooi

De landgoederen en buitenplaatsen zijn in verschillende handen. Landgoed De Oorsprong wordt momenteel opgeknapt door stichting Geldersch Landschap & Geldersche Kastelen, dat is een lichtpuntje, maar er liggen er nog veel meer. Zoals gezegd maakt een groep van verontruste bewoners zich inmiddels al enkele jaren hard voor een degelijke, integrale, visie op deze landgoederen en buitenplaatsen. Zoiets als de provincie Utrecht en diverse gemeentes gemaakt hebben voor de Stichtse Lustwarande. Een langetermijnvisie die herstel van de waarden waarborgt en zorgt voor inkomsten waaruit het onderhoud na herstel kan worden gefinancierd.

We pleiten voor een degelijk onderzoek dat ten grondslag ligt aan de visie. Hiervoor is op verzoek van de initiatiefgroep de Wetenschapswinkel van de Wageningse Universiteit bezig met een waardenstellend onderzoek. De gemeente werkt momenteel wel aan een visie, helaas zonder te wachten op het waardenstellend onderzoek. Het dreigt een plichtmatig beleidsdocument te worden zonder fundament, ambitie en perspectief.

De initiatiefgroep beschikt over professionele kennis op bestuurlijk, landschappelijk, ruimtelijk en cultuurhistorisch gebied, die zij graag wenst in te zetten. Ze heeft nauw contact met de Nederlandse Tuinenstichting, die de gemeente in 2011 verzocht om een integraal beheersplan voor het hele gebied, gebaseerd op een visie en streefbeeld. Daarnaast heeft zij de monumentenstatus aangevraagd. Het huidige RO-beleid is onvoldoende, misschien dat dit zware middel een kentering op gang kan brengen.

BESTUUR NTS
Beline Geertsema-Key, voorzitter, Marianne van Lidth de Jeude, vice-voorzitter, Marna Spoon, secretaris, Robert Kreder, penningmeester: Henk van der Eijk, monumentencommissie, Emilie Horst-Goossens, adviseur public relations, Carla de Jonge, excursiecommissie, Hein Krantz

MONUMENTENCOMMISSIE
Annemiek Tromp, voorzitter, Rita Grothuis, secretaris, Piet Bakker, Henk Barkhof, Jan-Willem Edinga, Henk van der Eijk, Hanny van der Heide, Mariël Kok, Carla Scheffer

EXCURSIECOMMISSIE
Carla de Jonge, voorzitter, Hetty Benschop, Marjorie Gisolf, Roswitha Kleipool-De Regt, Ysk Vondeling, Anne Wolff, Lisette van Zandvoort-Gerritsen

OPENTUINENCOMMISSIE
Gonne Doorman-Van den Wall Bake, voorzitter, Anneke van Apeldoorn, Marianne Bielders-Bergmans, Rita den Breeje, Beline Geertsema-Key, Brigitte Gentis-Van Dam Merrett, Lietje de Vree-Van den Bergh

PUBLICATIECOMMISSIE
Marianne van Lidth de Jeude, voorzitter en Honey Wolff

REDACTIECOMMISSIE
Marian Smeets-Lenshoek, hoofdredacteur, Korneel Aschman, Emilie Horst-Goossens, Ronald van Immerseel, Éva Kovács, Marion Kruisbrink, Leslie Leijenhorst, Anne Wolff

COMMISSIE SOCIAAL TUINIEREN
Suzanne Kooij, projectleider, Natascha Béguin, Corinne Bierman, Beline Geertsema-Key, Marilies Jacobs

COMMISSIE WEBSITE
Suzanne Kooij, Henk van der Eijk

BUREAU NTS
Suzanne Kooij, hoofd bureau, Ellen Kickhefer
Het bureau van de NTS is bereikbaar op maandag, dinsdag en woensdag van 10-13 uur.

COLOFON
29e jaargang, nummer 4, december 2012
Een uitgave van de Nederlandse Tuinenstichting.
Verschijnt 4x per jaar.
ISSN 1382 - 2659
Oplage: 3.400 exemplaren
Redactie: Redactiecommissie Tuinjournaal
Eindredactie: Hanneke Prins
Vormgeving: MAT Den Haag (basisontwerp ètre Amsterdam)
Druk: Drukkerij Ten Brink, Meppel

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING
Nieuwezijds Voorburgwal 75 sous,
1012 RE Amsterdam
T 020 623 50 58
Website: www.tuinenstichting.nl
E-mail: info@tuinenstichting.nl
Giro 559 54 46 (ING Bank)
IBAN NL28 INGB 0005595446 / BIC INGBNL2A

De redactie heeft getracht alle rechthebbenden van het illustratiemateriaal te achterhalen. Mochten personen of instanties desondanks van mening zijn dat rechten niet zijn gehonoreerd, dan kunnen zij met de redactie contact opnemen.

De redactie behoudt zich het recht voor artikelen te weigeren dan wel te redigeren of in te korten. Inzending geeft de redactie het recht het artikel tevens te plaatsen op de website van de Nederlandse Tuinenstichting. De auteursrechten op deze artikelen blijven volledig bij de auteurs berusten.